

#Θ. 028 / ελληνική τέχνη 188 και 198 αιώνα**6ο μάθημα : Η Ελληνική Επανάσταση και η Τέχνη**

Στο εκτο μάθημα το ενδιαφέρον μας θα μας περιστραφεί γύρω από την Ελληνική Επανάσταση του 1821. Θα μας απασχολήσει η απεικόνιση του συγκεκριμένου θέματος τόσο από Έλληνες όσο και από ξένους ζωγράφους. Όσον αφορά την ευρωπαϊκή ζωγραφική θα εξετασθεί το κατά πόσο η απεικόνιση του συγκεκριμένου ιστορικού γεγονότος εντάσσεται στις αισθητικές αντιλήψεις της εποχής και το κατά πόσο επηρέασε την εξέλιξη της νεοελληνικής ζωγραφικής. Όσον αφορά την απεικόνιση των γεγονότων της Επανάστασης από έλληνες ζωγράφους θα εξεταστούν οι πηγές της έμπνευσης και η τεχνοτροπικές επιλογές των δημιουργών. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στους πίνακες του Ι. Μακρυγιάννη και Π. Ζωγράφου και στην ένταξή τους στο ομόχρονο της υποδοχής τους αλλά και στον κορμό της ιστορίας της νεοελληνικής τέχνης.

καλλιτέχνες

- **Ferdinand Victor Eugène Delacroix** (1798 -1863)
- **Ary Scheffer** (1795 – 1858)
- **Francesco Hayez** (1791 – 1882)
- **Jean-Charles Langlois** (1789 – 1870)
- **Joseph Denis Odevaere** (1775 -1830)
- **Carle Vernet** (1758 – 1836)

- **Παναγιώτης και Δημήτριος Ζωγράφος από τη Βορδόνια Λακωνίας**
- **Αλέξανδρος Ησαΐας** (1800-1839)
- **Αθανάσιος Ιατρίδης** (1799-1866)

ενδεικτική βιβλιογραφία

Γενικά εγχειρίδια

- ✦ Γιοφύλλης, Φ. (1962). Ιστορία της νεοελληνικής τέχνης: (ζωγραφικής, γλυπτικής, χαρακτηριστικής, αρχιτεκτονικής και διακοσμητικής) : 1821-1941. Αθήνα: Το Ελληνικό Βιβλίο.
- ✦ Κωτίδης, Α. (1995). Ζωγραφική 19ου αιώνα. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.
- ✦ Λυδάκης, Σ. (1988). Οι Έλληνες ζωγράφοι. Αθήνα: Μέλισσα.τ. 3. Η ιστορία της νεοελληνικής ζωγραφικής (16ος-20ος αιώνας).
- ✦ Σπητέρης, Τ. Π. (1979). Τρεις αιώνες νεοελληνικής τέχνης, 1660-1967. [Αθήνα]: Εκδοτ. Οργανισμός Πάπυρος.

Εξειδικευμένα έργα

- Constans, C., Musée des beaux-arts de Bordeaux., Musée Eugène Delacroix., & Ethnikē Pinakothēkē, Mouseion Alexandrou Soutsou. (1996). *La Grèce en révolte: Delacroix et les peintres français, 1815-1848*. Paris: Réunion des musées nationaux.
- (1976). *Στοχασμός Μακρυγιάννη χειρ Παναγιώτη Ζωγράφου: εικονογραφία του εικοσιένα*. Αθήνα: Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος.
- Ζωγράφος, Π., & Λαογραφικό και Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας-Θράκης. (1984). Ο ζωγράφος του στρατηγού Μακρυγιάννη: Γεννάδειος Βιβλιοθήκη της Αμερικάνικης Σχολής Κλασικών Σπουδών, Οκτώβριος-Νοέμβριος, 1984, Θεσσαλονίκη. Θεσσαλονίκη: Λαογραφικό-Εθνολογικό Μουσείο Μακεδονίας.
- Κασιμάτη, Μ. Ζ. (2000). *Αθήνα-Μόναχο: τέχνη και πολιτισμός στη νέα Ελλάδα*. Αθήνα: Εθνική Πινακοθήκη-Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου.
- Κώστας Λάππας, "Γύρω από τον Αλέξανδρο Ησαΐα και τις λιθογραφίες του" *Μνήμων*, τομ. 7, 1979. διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://alphalinenet.files.wordpress.com/2018/01/ceb3cf8dcf81cf89-ceb1cf80cf8c-cf84cebfcabd-ceb1cebbceadcebeceb1cebdceb4cf81cebfcceb7cf83ceb1ce90ceb1-cebaceb1ceb9-cf84ceb9cf82-cebbceb9.pdf>
- Μακρυγιάννης, Ι. (1996). Εικονογραφία του Αγώνα του 1821. Αθήνα: Αδάμ.
- Μυκονιάτης, Η. Γ. (1979). *Το εικοσιένα στη ζωγραφική: συμβολή στη μελέτη της εικονογραφίας του αγώνα*.
- Μυκονιάτης, Η. Γ., & Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος. (1982). *Θέματα απο την επανάσταση του 1821 στην αγγλική ζωγραφική και χαρακτηριστική*. Αθήνα: Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος.
- Μπίκα, Σ. Α. (2013). Τα έργα των ιταλών ζωγράφων Lipparini και Marsigli στα πλαίσια του ευρωπαϊκού φιλελληνισμού κατά την επανάσταση του 1821. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας.
- Πετρήs, Γ., Ζωγράφος, Π., & Μακρυγιάννης, Ι. (1975). *Μακρυγιάννης και Παν. Ζωγράφος: δοκίμιο εικονολογικό*. Αθήνα: Ηριδανός,
- Πινακοθήκη Νέου Ελληνισμού, Ζωγράφος, Π., Μακρυγιάννης, Ι., Ασδραχάς, Σ. Ι. 1., & Τσαρούχης, Γ.. (2006). Παναγιώτης Ζωγράφος - Στρατηγός Μακρυγιάννης. Αθήνα: Μέλισσα.
- Παπανικολάου, Μ. (1995). Φιλελληνισμός και Πολιτική στην τέχνη του 19ου αιώνα. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας.

- Προκοπίου, Α. Γ. (1939). La signification de l'oeuvre de P. Zographos dans la peinture grecque du XIX siecle. Athenes: [s. n.].
- Φαρμακίδης, Γ. Β. (1960). Ο ζωγράφος Αθανάσιος Ιατρίδης (1799-1866). Αθήνα: [χ. ό.]. διαθέσιμο στη διεύθυνση https://www.arachovamuseum.gr/files/pdfs/georgios_farmakidis.pdf

Παράλληλα κείμενα

Από τα ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ της Ιωάννη Μακρυγιάννη,

Βιβλίο Γ' Κεφάλαιο 4ο

Και διά της εικονογραφίας οπού άρχισα από τα 1836 και εις τα 1839 της τελείωσα – διατί της έφκειασα; Ν' αποδείξω αυτειών της ψευτιές και χαμέρπειες τους κατά δύναμιν· και του Κάρπου να τ' αποδείξω ψέμα εκείνο οπού λέγει εις το 'στορικόν του, ότι πήρα το πυρ και το σίδερον και πήγα αναντίον των Πελοποννησιών. Όταν έφυγα από τον Δυσσέα – από την αρετή του Δυσσέα και αυτειού, οπού γύμναζε τον Δυσσέα όταν ήρθε από την Ρουσίαν – πήγα εις το Βουλευτικόν σώμα και στάθηκα μ' αυτό και γλυτώσαμεν εις τ' Άργος τ' αρχεία του Βουλευτικού και ύστερα έμεινα σύμφωνος με το Βουλευτικόν και τους πολεμήσαμεν εις Τροπολιτζά κι' ολούθεν όλους αυτής της συντροφιάς και δυνάμωσαν οι νόμοι. Κι' ο κουρεμένος Κάρπος λέγει ότι πήρα το πυρ και το σίδερον! Και εις τους Μύλους τ' Αναπλιού το ίδιο, κρύβει την αλήθεια και λέγει ότ' ήμουν με δεκαπέντε ανδρώπους. Εις τ' αποδειχτικόν του Μεταξά, οπού θα ιδήτε εδώ, φαίνεται δεκαπέντε ήταν ή τρακόσοι ή λιγώτεροι. Μ' όλον οπού λέγει κι' ο Μεταξάς ότι ως αρχηγός ήταν ο Υψηλάντης. Όταν ιδήτε εις τα πρωτόκολλα του Στρατιωτικού διαταγή να με διατάττη να πάγω εις την οδηγίαν του Υψηλάντη εις τους Μύλους ή εκείνου ότ' έχει διαταγή να λάβη εμένα είμαι ψεύτης εγώ· ειδέ είναι αυτεινοι όλοι. Μου είπε ύστερα ο Μεταξάς να μ' αλλάξη τ' αποδειχτικόν, όμως να τον βγάλω ψεύτη δεν τ' άλλαξα. Να κυτάξη όποιος έχει περιέργεια κι' ανφιβολία τα πρωτόκολλα. Ως διά τ' αντραγαθήματα του Κάρπου εις τους Μύλους, του κάνουν την απάντησιν εις την 'φημερίδα άλλοι και φαίνεται πόσο συμμέδεξε.

Τον Μάρτιον μήνα τα 1839 – η Κυβέρνηση αποφάσισε να γένηται μια εθνική γιορτή· και την αποφάσισε να γένηται κάθε χρόνο του Βαγγελισμού και να γιορτάζη εκείνη την ημέρα γενικώς το κράτος – η Κυβέρνηση, κι ο γλάρος Γλαράκης εις τα πράματα της Γραμματείας τους Εσωτερκού ως κρεατούρα ρούσικη, αυτές οι γιορτές δεν τους δίνουν χέρι ν' ακούγονται και δέλησαν εκείνη την χρονιά και την έσβυσαν· δεν άφησαν να γένη τίποτας. Καμπόσοι ανδρωποιοι κι' όλα τα παιδιά του σχολειού, του Γυμνασίου, δέλησαν να κάμουν ένα μνημόσυνον όσων σκοτώθηκαν. Προσκάλεσαν πολλούς, προσκάλεσαν κ' εμένα. Η εξουσία βγάξει αναντίον μου ότι θα κάμω επανάσταση και θα σκοτώσω εκείνους οπού έγιναν αίτιγοι να χαλάση η γιορτή και με χιλιάδες τρόπους σώθηκα.

Είχα φκειάση και της εικονογραφίας· δέλησα να δοθούν εις τον τύπον κ' έγιναν πλήθος συντρομηταί απόξω το Κράτος κι' από μέσα κι' από τα Εφτάνησα.² Είχα δυο ζωγράφους οπού δούλευαν από τα 1836 ως τα 1839· τους είχα μυστικώς και τους πλέρωνα και τους φαγοπότιζα κ' έφκειασαν 125 εικονογραφίες. Και έκαμα ένα τραπέζι μεγάλο· και πήρα εις το τραπέζι τους πρέσβες των ευεργέτων μας Δυνάμεων και τους φιλέλληνας τους αγωνιστάς και τους αυλικούς και υπουργούς και δικούς μας σημαντικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς, ως διακόσιους πενήντα ανδρώπους· ήταν σε όλο το σπίτι οπού τρώγαν. Αφού αρχίσαμεν τα γιομάτα, έπια υπέρ των ευεργέτων μας Δυνάμεων, του Βασιλέα μας και Βασιλίσσας μας και της πατρίδος. Τελειώνοντας το τραπέζι, τότε έβγαλα της εικονογραφίας και της Δεώρησαν. Έστειλα είκοσι πέντε εικονογραφίες του

Βασιλέως κι' απ' άλλες τόσες του Άγγλου του Πρέσβυ, του Γάλλου και του Ρούσσου, αφού πρώτα της Ξεώρησαν εις το σπίτι μου οι αγωνιστάι κι' όσοι άλλοι ήταν εις το τραπέζι και παρατήρησαν της Ξέσες όξεν έγινε ο κάδε πόλεμος και τους αρχηγούς Έλληνες και Τούρκους.

Αφού χτύπησα εις τον τύπον της ιστορίας των ασυνείδητων, τότε πειράχτηκαν πολλοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί. Τότε βρίσκω κ' ένα, Ησαϊαν τον έλεγαν, ήταν στενός φίλος του Καποδίστρια· τον είχε δάσκαλον ο Κυβερνήτης εις τ' Αναπλιού το σχολείον. Αυτόν τον αγαδόν Ησαϊα εγώ δεν τον γνώριζα· μου τον σύστησαν φίλοι. Έρχεται ο Σαΐγιας εις το σπίτι μου και συμφωνούμεν να του δώσω της εικονογραφίες να πάη εις

Παρίσια να της τυπώση. Αφού συμφωνήσαμεν, πήγα εις τον Βασιλέα και του είπα αυτό και τον περικάλεσα και μο 'δωσε της 25 εικονογραφίες οπού του είχα δώση (αυτές κι' όσες έδωσα των Πρέσβων της είχα ζωγραφίση εις χαρτί μεγάλο στράτζο). Μου τα 'δωσε ο Βασιλέας, τα 'δωσα του Σαΐα. Πήγε εις την Πάτρα και μου στέλνει ένα κάδρο και ήταν ένα πουλί ζωγραφισμένο κ' έλεγε 'στο 'να ποδάρι «Σύνταμα» και εις τ' άλλο «Κοστίτουτζιόν». Το στέλνει εδώ εις Αθήνα 'σ εμένα με τρόπον να το πιάση η Κυβέρνηση κι' ο υπουργός του Στρατιωτικού Μπαυαρέζος Σμάλτζης κι' ο Έλληνας του Εσωτερικού υπουργός Γλαράκης. Τότε δυο υπουργοί, ένας Μπαυαρέζος κ' ένας Έλληνας με ρούσικον πατριωτισμόν, θέλουν να παλουκώσουνε τον Μακρυγιάννη ότι έχει το σύνταμα και θα μολύνη την Ελλάδα, οπού ο Καποδίστριας τράβησε τόσους κόπους και Ξυσιάστη να χαλείψη το σύνταμα από την Ελλάδα και διάλυσε και το Βουλευτικόν σώμα, έγινε κ' επίορκος όσο να κατορδώση της υπόσκεσης οπού υποσκέδη εις τους ανξρωποφάγους της Ευρώπη διά να μην είναι εις την πατρίδα του τέτοια λοιμική και κολλήση κι' αυτούς όλους. Ο Μπαυαρέζος ο υπουργός του Πολέμου είχε κι' όντως συνείδηση και τον έτυπτε· πληροφορέσε ύστερα τον Βασιλέα ότι τέτοια λοιμική δεν υπάρχει. Ο Γλαράκης φαρμακώδη τότε. Και γλύτωσε ο δυστυχισμένος Μακρυγιάννης από το παλούκι του γλάρου Γλαράκη. Δι' αυτό και διά την γιορτή, οπού τα παιδιά του σκολειού κι' άλλοι θέλησαν να κάμουν και προσκάλεσαν κ' εμένα, έκαμα μεγάλο έγκλημα.

Τότε τα κάδρα ο Σαΐας τα πήρε κι' αντί να πάγη εις Παρίσια κατά την συμφωνίαν μας, οπού έγραφα εις Παρίσια εις τον Φαβιέ κι' άλλους αγωνιστάς Φιλέλληνες και θα τα τύπωναν, πήγε εις Βενετιά· και πήρε ύλη από τα δικά μου κάδρα κ' έβγαλε μίαν προκήρυξιν – έγινε πλαστογράφος κατά την θέλησην και οδηγίαν των φίλωνέ του – και εις την προκήρυξή του έλεγε ότι η πρώτη προκήρυξιν των είκοσι πέντε εικονογραφιών του Μακρυγιάννη – αντάμωσε και μίλησε και μ' άλλους αγωνιστάς και θα τυπώση νέες εικονογραφίες με της ιδέες εκείνων, και προσκαλούσε να γένουν συντρομηταί δι' αυτές. Ο Θεός ο δίκιος το 'κοψε την ζωή· και κατά την αρετή του ας του δώση ο Θεός είτε καλό είτε κακό.3 Δεν κατηγορώ τους τίμιους ομογενείς, κατηγορώ τους απατεώνες και παραλυμένους κ' εγωιστές οπού μ' έκαμαν κ' έχασα τριών χρονών έξοδα κι' αγώνα και πονοκέφαλον.

Που μπορώ να δω έργα των ζωγράφων που εμπνεύστηκαν από την Ελληνική Επανάσταση στο διαδίκτυο;

<http://www.nhmuseum.gr/>

www.louvre.fr/

